

լար՝ եթէ փոխանակ ցօղունին շարունակու-
թիւնը վեր բարձրանալու վար չի կախուէր:
Անգղիական Հնդկաստանի մէջ կան այժմ այս
ծառերէն՝ յորոց միոյն ճիւղաւորութիւնը չա-

փելով տեսեր են որ՝ եթէ՛ տոյն ծառը իւր ճիւ-
ղերը դէպ ի վեր բարձրացնէր 600 մետր
բարձրութիւն պիտի ունենար:

ՔԱՂԿԵԴՈՆԻ ՄԵԻԹԱՐԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻՆ

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԵՒ ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍՆ

« Երէկ չէ մէկալ օր (5 փետր.), բարե-
կենդանի առթիւ, երաժշտական մեծ հանդէս
Մեծ. Մխիթարեան Հարց վարժարանին մէջ
ի Մօսա Պոռնու: Զուարճութիւն աշակերտ-
ներու և ծնողաց համար: Թատերական և
երաժշտական ակումբին ծրագիրը կազմուած.
էր ընտրելագոյն կտորներէ: Նախ սկիզբը,
վարժարանին փողահարաց խումբը հնչեցուց
եռանդուն աշխուժով Համիտիէ քայլերգը:
Պաղղիերէն Փօլ Լանզուէ փղորկի կատակեր-
գական թատերակութիւնը քաջալու ներկայա-
ցուցին Ունճեան, Հ. Գեորգեան, Լիմոնճեան,
Ճէնտէրէճեան, Սէֆէրեան, և այլն, աշա-
կերտները: Գաշնակի համար քառաձեռնի
կտոր մը, Կրիզի Նորիկեանի կայրը, զոր
զարկին Քարիքէօրուլօ վարպետը և Զարմայր
Եսայեան աշակերտը, շարժեց միաձայն ծա-
փահարութիւն:

« Սիլվիօ Քարիքէօրուլօ աշակերտը (վար-
պետին օրդին), երգեց Պարպիկի տի Սիլվի-
յիային Տիկարոյի մուտքին առանձնեղբ,
խիտ եռանդեամբ և խանդով: Կոան Վիայի
Պառանքեան պարը, երկ Քարիքէօրուլօ վար-
պետին, եղաւ հանդիսին նշանաւոր կէտը:
Ուսուցիչ և աշակերտք ընդունեցան ունկըն-
դիրներուն կողմանէ Ներմազին ուրախակցու-
թիւններ, այս անայթաք երգեցողութեան
համար:

« Նշանակեց Նաւ, հայկական լեզուով
Տաքոս Թամարիկոս անուն զաւեշար, որուն
մէջ նշանաւոր հանգիսացան Պնճեան և
Դեորգեան աշակերտները: Երաժշտական
հատուածներուն մէջ էին, Գարմեն՝ զոր վար-
ժարանին փողահարաց խումբը լսեցողը, Պար-
պիկի տի Սիլվիյիա՝ գաշնակի և իւթակի
վրայ Գ. Դաւիթեան և Եսայեան աշակերտ-

ները: վերջին կայօրը, փողահարները:

« Երաժշտութեան նուագածուններն էին՝
Վէֆէ, Գամիլլէրի, Քարիքէօրուլօ, Պալտի.
երգատները՝ Մաքրիտէս և Յ. Էմիրդէ մաս-
նակցեցան աղնուութեամբ այս դպրոցական
նուագահանդէսին, որ ամէն մասամբ շատ յա-
ջող գնաց:

« Երեւել և ընտիր բազմութիւն մը ծնողաց
և հրաւիրեալներու փութացեր էին Մեծ.
Մխիթարեան Հարց սիրալիր հրաւերին: Ըն-
դունելութիւնը կատարուեցաւ քաղցր մար-
դասիրութեամբ: Սեղան առատօրէն պատ-
րաստուած: Մէկ խօսքով, գեղեցիկ զուար-
ճութիւն, որ պատիւ կը բերէ այս լաւ կա-
ռավարուած հաստատութեանը, ինչպէս նաեւ
ուսուցիչներուն՝ որ հոն կը յաճախեն:

« Պաղղիերէն արտասանող աշակերտներուն
վարժ խօսուածքը, ունկնդիրներուն կողմանէ
հանդիսական դիտողութեան նիւթ եղաւ: Մրա-
զիրն և հրաւիրեալներու թիւը չափաւոր էր:
Հանդէսն իրականապէս օգտակար եղաւ ա-
շակերտներու ծնողաց — առաջին շահ ունե-
ցողները: Այս օրինակիս պէտք է հետեւին
ուրիշ հաստատութիւններն ալ, ուր, նոյն-
օրինակ պարագաներու մէջ, ամէն եկողին
առիւ զուռները կը բացուին, որ յէջում մը
չէ »:

* *

Այս պարզ, այս մարդավարի յօդուածս,
որ Բազմակիցի խմբագրութիւնը հոս վերը
էր Թարգմանէ, Մօնիդէօս Օրիանդալէն է.
զայն գրողը՝ նոյն իսկ անոր խմբագրապետն
է, Պ. Գոլլարօ, ներկայացմանը ականա-
տեսներէն մէկը: Նմանօրինակ ռոմով մը, և

աւելի ընդարձակ, այն հանդէսին նկարագիրը կ'ընեն Կ. Պոլսի ուրիշ թերթեր ալ, Լեւոնի Հէրրոյը, Սրամպուսն և Ճէրիտէի Շարգիւն։

Հայրենիքին ալ — այս առաջին անգամ, գրեթէ — հետաքրքրութիւնը կը շարժի, քերութեամբ մը կ'իմանայ, երթալու տեսնելու, թէ քիչ ինչն Մխիթարեանն աշակերտներուն, իրեն այն էջին գրած քանի որ տողերուն վրան և ետեւը, կարծես (չեմ գիտեր թէ միտքս պիտի կարենայ ինչ որ կ'ուզեմ՝ բացատրել) կարծես քմեղիւնով շնորհ մը կայ, պերկեղաներուն մէջ կորսուած, անգլալի ըլլալու չափ. վարժարանին դրան դիմացին անցնելու ատեն, յանկարծակի ներս մտածի երևոյթ մը. հանիմի չի հանիմի տարտա, փութիւն մը, որ չեմ նշմարեր, կ'ընդշմարես. ներսի դին լուս պայքար մը՝ ըսելու չըսելու ճիշդ տեսածը, զգացածը. կը խոնջ կարծես — զայն կողովիւն մը պատճառելու վախէն — զովմետ մը աւելի տալու այն վարժարանին որ Մխիթարեան անունը կը կրէ։ Եւ յետոյ, ամէնէն վերջը, ապահովալու համար որ զըրածները — իրեն աշխարհարարովը — չըլլայ թէ սխալ հասկցումին, կամ իրեն բուն ներքսպաճ ունեցած գաղափարէն իրրե ապ. ստամոքին, մատնութիւն մ'ընեն, « եթէ նե. բելի ըլլար » ըսելով մը՝ վերջապէս... կը պայթի, և բոլոր իրեն այն տառամտութիւնները կը լծնցնէ ընդդիմական... խեղճարկաւոր, րեւմտ մը։ Չերկնցնեք, հոն, այն թառեւ, բական և երաժշտական հանգէսին մէջ, ուրիշ բան չի տեսնար, Եւր, բայց եթէ խեղճատակութիւն։ Շնորհակալ ըլլանք որ խեղճութիւն. չըսեք։

Կը գրուածդ դերակատարները, թէ « Իրենց բոլոր ճիշդ թափեցին պակաս բան մը չընելու համար, թէ և Արամեաններ ըլլալու յոյսեր էլ չին տար շատ »։ Կը տեսնուի որ խեղճ Եւր գնացեր է այն վարժարանը գէթ կեն Արամեաններ տեսնելու համար։ Բուսա. խարութիւն։ Արամեան — անշուշտ — խեղճատակ մըն էր, բայց մեծ, ամբողջ խեղճատակ մը։

Կ'անգիտանամ թէ յօգուածագիրը իրեն աշխարհարարովն ինչ կը հասկնայ խեղճատակութիւն բառով։ Հայրենիքի աշխատակիցներուն մէջ էլով սկսած մէկ անուն կայ միայն, և, ընդհանրապէս, այդ անուամբ ստորագրուած հատուածներն, հարիւրին վաթսու, ժանօթ ոճ մը ունին, գնարճաբան են. արգեօք հին աշխարհարարով խեղճատակութիւն պէտք է ըսել անոնց. ինքը կը հաճի՜ որ իրեն գրուածներն այս զոյակներով քննադատենք... կամ կը վախնայ, կը նախանձի որ օր մը Մխիթարեան աշակերտներն իրեն այս

արուեստը իրեն ձեռքէն յափշտակեն. — քնաւ չեմ կրնար հաստատ, կատակով անգամ, որ ինքը ուղէ, ամբողջ գգայ քաջիմեկալ մը ըլլալու կամ Գարակէօց մը։

Ուրիշ կողմանէ, ականջալուր ըլլալ կրնա՞ վիս և Լա Սյարդաստ սի Սիօր փաշո ինքիտա (փառանկ. թարգմ. փոյ Լանգրոսէ տիտղոսով) օփերէդներուն առանձնեղբայն, երկնային, պարերգներուն և անոնց գողար գործիական երաժշտութեանը, և կնքել, բացարձակաբար, թէ բոլոր ասոնք խեղճատակութիւն են, շատ պատիւ չընեն ասով մեր քննադատը, ոչ իրեն ականջին, ոչ իրեն երաժշտական հասկացողութեանը։ Մխիթարեան աշխարհարար մը կրնայ « ոչ ձեր օտաւ, ոչ ալ գրած լեզուն » ըլլալ — և պէտք չէ ըլլալ, malgré vos efforts, այն ոնով որով գուցէ կ'ըմբռնէք, կը գրէք, կը ֆրանսաբանէք —, բայց երաժշտութեան անհմուտ ըլլալու թեւումիւն մը պատճառն ալ, անշուշտ Մխիթարեանի չի վերագրուի։ Երաժշտութիւնը աշխարհարարի գնահատման մը չունի, — բարեբաղդաբար. — այսպիսի և այսպիսի արտառոյ պակամը մը Հայրենիքի խմբագրութիւնն անգամ չի կրնար օւնեցալ։

Կը յիշեմ որ, Պ. Արսակ Ծօպանեան, — կը յիշեմ. ոչ ինչպէս ինքը կը յիշէ Մխիթարեանի մը Համբիթի թարգմանութեան տող մը — Ղալաթիոյ Կեդրոնական վարժարանէն նոր ելած — երկու երեք ասորիէն ետքը — կը զրկուէր Բերայի թատրոնէն, բուն ներկայացմանը, իրրե երաժշտական reporter մը։ Եւ ահա, գիշերուան հանդիպած ներկայացմանը հետեւալ օրը, Հայրենիքի սիւնակներուն մէջ անկիւնը կը շարժուի, կը շողողար փառնական կամ իտալական օփերայի մը երգիչներուն և երգչուհիներուն compte rendu։ Ո՛ր սորված, — ազատ ենք հարցնելու, պրպտելու — առած էր արգեօք, Պ. Արսակը, այս Եւտրպէի արուեստին քննադատի հմտութիւնը։ Ղալաթիոյ Ս. Լուսաուրչի դպրապետներէն, թէ փառնական օրագրի մը փետուրներէն։ Ասոր գաղափարը քաղախնդրելու առանձին շահ մը չունիմ. միայն այս գիտեմ թէ ինքը քննադատ մը ձեռած է, բացատրութեանս բուն նշանակութեամբ, և... ամէն ճիշդի մէջ, անխառն տիր։ Այս արտառոյ կարգի կարողութիւնները, հանճարներն իրրե, ըսեմ, հեղեղ գիւտարիւնը, կը գտնուին միշտ, ամէն ժամուն, աստեւուն, խակի պանք օսմանի մէջ, կը գտնուին, ինչպէս Շալայի կրպակին մէջ վէն. նայէն եկած պատրաստ զգեստներ։

Այրեք